

Rákosi Mátyás József Attiláról

„A jövőre nézve még mindig csak egyetlen biztos pozitívumot tudok fölmutatni: magamat. De a halálosan fontos kis dolgok is megjönnek már, ha nem is vagyok közülük való vezér. De toborzom őket, mert győzni kell mindenáron, mert el kell jutni arra a gyönyörű tájra...”

Huszonhárom évvel ezelőtt írta e sorokat Attila egy fiatal lánynak, Bécsből. A szegedi egyetemről eltanácsolt József Attila itt kötött ki egy esztendőre, a bécsi egyetemen, keserves ifjúságának örömeire itt lelt rá, itt talált barátokra, a nagyszerű tizenkilences forradalom leverése után ide menekült elvtársak között. A „halálosan fontos kis dolgok” közé tartozott többek között az is, hogy kora délutántól éjfélig a baloldali lapját, a Fáklyát árulja a bécsi utcákon. Dél előtt tanult, alkonyatkor a Fáklyát lobogtatta a járókelők szemébe, s közben verseit írta a jövőről:

*Miért késik a vas-szagu,
Mikor anyjira várom!*

Anyjira várta milliókkal együtt a jövőt — jelenüket! A győzelmet, mely élvezet „arra a gyönyörű tájra”, ahová Rákosi Mátyás nyitott ablakot a fiatal Attilának.

1925-ben történt, József Attila életének huszadik esztendőjében.

Egy este váratlan vendég érkezett Lovag-utcai lakásunkra. A kis udvari szobában fölkeltek az alvókat, huzomat és Attilát. A párnákat és takarókat sebtében áthurcoltuk a másik szobába, rendbehoztuk az ágyat az ismeretlen vendég számára. Aztán a házigazda közölte velünk, hogy arról, aki itt tölti az éjszakát, soha és senkinek egy szóval se fecseggünk. Néman intettünk fogadalmat és sügva köszöntünk egymásnak jóéjszakát, mint a meghitt cinkosok, akik ugyan semmit sem tudnak bár, de jó sejtelmekkel vannak teli és minden okonszenvük a titokzatos látogatóé.

Reggel egy pillanatra láthattuk a vendéget, amikor kijött a kis szobából. Sovány volt, feketehajú. A szeme égett. Mielőtt szétrebbentünk volna, el is tűnt. Délután újra beköszöntött s ekkor a házigazda bemutatta:

— B. úr, a barátom.

Az elkövetkező hetek majd minden délutánján felugrott hozzánk a titokzatos ember. Jött, elüldögélt a karosszékben. Ismerkedtünk vele és nem ismertük. Szavakkal meg nem fogalmazható titkok lebegtek körülötte. Kedves volt, barátságos és közvetlen, az életről, emberekről és a körülöttünk lévő dolgokról való véleményét megbabonázottan hallgattuk. Mi, akik alighogy kiszakadtunk a Ferencvárosból, tőle hallottuk először ezt a szót: osztályharc. A szocialista közigazdaságtan sarkalatos tételei az ő szájáról hangzottak el először előttünk, a szociális fogalmak az ő közlése nyoman világosodtak meg előttünk. Mint a tudatlan, de tudnivalóvó kisgyermek, úgy csüngtünk rajta és türelmetlenül vártuk, hogy megtudjuk izgatón titkát s az történt, hogy mi vallottunk neki a tulajdon, vérszegény kis éle-

tünkről. Nem mintha kíváncsi lett volna, de volt benne valami varázs, amellyel kiváltotta belőlünk a piros bizalmat. Attila valósággal belészermesedett az ismeretlenbe és amikor sötétedéskor eltávozott körünkből, minden alkalommal elkísérte számunkra ismeretlen útjaira. E hosszúra nyúlt séták után Attila egyre töprenőbb lett. Hazatérve, összeráncolta fiatal homlokát s akárhogy ostromoltuk kérdésekkel, egy szót sem lehetett kisedni belőle.

E régi-régi emlékeket idézve ülök szemben az akkor „ismeretlen úrral”: Rákosi Mátyással. Huszonnyé esztendő távlatából idézem soványsággal, fekete hajával, égő szemével, szavaival, melyekkel fellobogtatta lelkünket, feszegette nyiladozó értelmünket. Rákosi Mátyás mosolyog. Mosolya a régi, a kedvessége, a szíves és okos szavai is, akár akkor, amikor Attila, a nagy kamász, mint az árnyék követte a külvárosi utcák útvesztőiben, fiú szeretettel és a tanítvány ragaszkodásával.

Megkérdem Rákosi Mátyást, emlékszik-e a Lovag-utcai délutánokra? Emlékszik-e ifjú rajongójára? Amit hallok, attól csordultig meglelek örömmel.

— Hogyne emlékeznék — mondja és derűsen mosolyog — Attila elváhatatlan kísérőm volt az illegálitásban. Elvtársaim sokszor már azt hitték, hogy egy ifjú detektív jár-kél a nyomomban. Kísért, jött velem, elmondta minden versét, kikérte tanácsomat, felsorolta kételyeit, tudni akart mindent, olyan volt, mint a szívcacs, mohón szívott magába minden szót. Nagyon a szívemhez nőtt ragaszkodásával, meg az okosságával. Anyjira ragaszkodott! hozzám, hogy néha magam voltam kénytelen szólni neki, hogy hagyjon magamra. Ez nagyon bántotta.

Folytatom az emlékezést az ismeretlenről, aki egyszerűen elmaradt a háztól. Attila, mint aki tud, vagy legalább is valami rosszat sejt, kétségbeesetten eltűnődött. Ugy járt-kelt tipegőve, mint akire hirtelen nagy magányosság szakadt. Aztán felbukkannak a múltból a toloncház előtti tolongások, amikor hetenkint egyszer ott ácsorogtunk a kapu előtt kigyózó sorban, könyvekkel és élelemmel telt csomagokkal, szorongó várakozással, mit vesznek át a lebukott elvtársak számára. Hirtelen eszembe jut a megbízás, üzenetet vinni Rákosi Mátyás nővérének a Murányi-utcába. Azlán a nagy per és a szüventeljes ítélet. Attila tehetetlen kétségbeesése.

— Soha nem felejtettem el Attilát — folytatja Rákosi Mátyás. — Ameddig lehetett, még a börtönből is figyelemmel kísértem. Amikor kiment Párisba, 1926-ban, a börtönből hívtam fel rá a L'Humanité szerkesztőinek figyelmét. Azokat a verseit is ismertem, amelyek aztán a lapban megjelentek.

— Elmondom még, mennyire szeretett volna Attila eljutni a Szovjetunióba. S mennyire szívére vette, hogy ez a vágya sem teljesülhetett.

— Már akkor, a Lovag-utcában emlegette, hogy ez a legforróbb vágya. Ha nem következnek el a börtönben töltött esztendők, hozzá is segitettem volna. De annyi minden történt, amíg a felszabadulásig eljutottunk...

Valóban annyi minden történt, amióta utoljára láttam B. urat és most találkoztam Rákosi Mátyás elvtárral. Elsüllyedt egy gonosz világ, mely legjobbjait börtönbe vetette, vagy a sínekre hajszolta. Győztünk és elérkeztünk „arra a gyönyörű tájra”, amelyet Rákosi Mátyás mutatott meg az ifjú költőnek. Mégis fáj, hogy a nép országában mester és tanítvány nem találkozhattak...

József Jolán